
K Ö R K É P

Serfőző Simon költészetéről

A hűség éneke, a kérkezik életét-sorsát fölvállaló költő újabb könyvvel gazdagította munkásságát. Itt is – csakúgy, mint korábbi műveiben – azonnal szembetűnik a konfliktus iránti érzékenysége, a nagyfokú felelősségtudat. Tenni szeretne a faluért, a népért, a városba került munkásokért, hogy életük teljesebb legyen. Személyes sorsa készíti erre, mert végigpróbálta „a mindennapok távoli alvégeit”, „egybekényszerült földek”-et, honnan „gondolatban se értek rá elbarangolni messzire”. Már az első kötetében (*Hozzátok jöttem*, 1966.) egyértelmű ez a küldetés: „nem tehetem már, / hogy rajongásig / ne őket érezzem, / akiknek / példáin élhetek, / akik tartalommal / csomózzák össze sorsom” (Úgy ragyogok föl). Második verseskötvében (*Nincsen nyugalom*, 1970) még mélyebbre ás. Perlekedik, ugyanakkor kutatja a jelenség mögött rejlő törvényszerűségeket is. Lázadásaiban megjelenik az értelmes cselekvés hite, a világertelmezéssé tágitott nosztalgia. Versbeszéde sokkal egyszerűbb lesz. Minden feltűnést elkerül, megteremti szuverén költői kifejezőmódját. Ezen a nyelven szólal meg a *Ma és mindennap* című könyve (1975) valamennyi darabjában; és most, a *Büntelenül* lapjain is. Kiforrott hangja, cselekvésekhez kapcsolt metaforái összetéveszthetetlenül sajátosak: közösségi élményeket, egyéni értelmezéseket hordoznak. Sejtetik az emberi-társadal-

mi léthelyzetet is – jogos kétellyel, megfontoltsággal.

József Attila, Nagy László, Váci Mihály felelősségérzete, egyetemes-ségigénye jut eszünkbe Serfőző Simon verseinek olvasásakor. Az élményvilágát tekintve Csoóri Sándorhoz, Ágh Istvánhoz, Bella Istvánhoz, Ratkó Józsefhez hasonlítható. Természetesen a HETEK többi tagjától (például Buda Ferencről, Raffai Saroltától, Kalász Lászlótól) sem tudjuk elhatárolni költészetét. Művészi alapállásuk, világnézeti rokon.

A dikció közösségi hevülete, a költői képek nyíltan vallott forradalmisága, cselekvéssürgetése azonban elhatárolja költőnket az említettektől. Világertelmezésében is egyszerű tud maradni, alakítván közérzetünket, közgondolkodásunkat. A dolgozó ember, a munkás jelentő nála a példakép. Ebben a művészi felfogásban ott rejlik a magyar parasztság átváltása, a földjétől elszakadók új sorsvállalása. *Büntelenül* című könyvében mindez leginkább a kötetkeresztelő versben, valamint a *Nekünk kell pártolni, Hegyekre kiállva, Emlékük tévelyeg* és *Szedelőzködik* soraiban figyelhetjük meg élesen. „Elküldettünk / apáink portáiról, / ahol már minket is / maradtunk volna otthon?” (*Emlékük tévelyeg*). „Otthon élnünk nem lehet, / mert szégyellnének / a madárbölcsoket ringató / ágak is bennünket” (*Hegyekre kiállva*). Vagy: „Szedelőzködik innen a nép

/ a városi dobozolt életbe, / s másfelé. A kutyaugatást / szabadon engedí. / Elpotyázza vagyonkáját, / csakhogy vigyék. Múltját / elcsapja, mint a barmot. / Otthagya temetőjét!" (*Szedelőzködik*). Ezekben a költeményekben történelmi sorsalkulást rajzol a költő. Különös hangsúlyt kap mindez a *Büntelenül* címűben, ahol az alaphang meghatározó elemként van jelen a bűn történelmi színtere: „Hazámból kívülrekedtek / tájak, országrészek. / Az erő szétriadt innen, / mint rengeteg inda". A vers további soraiiban csak fokozódik ez a per: „A bűnökért, / amikért nem mi vagyunk felelősek, / a csendet kurjantó / határainkon túlról / miránk mutogatnak a galylyak, / mint e hőrcsöglukakkal / alácsatornázott országból, / másokra innen az ágak. / Ugyanúgy büntelnek, / mint mi, / akik még mindig / a múltból hozzánk öntögetett szemetet / taligázzuk történelmünk kertaljába". A teljes emberi lét vágya, az „ide tartozom" megszenvedett hűsége mondatja ki Serfőző Simonnal ezt a súlyos költeményt. Nem véletlen, hogy ezt választotta a kötet címadó versének. Mert miközben erős benne a szűkebb pátriához való kötődés, ugyanakkor a *szülőföld baza*-tartalommal telítődik. Így kap címadó verse általános jelentést, s lesz az egész kötet anyagának is összefoglalója. Asszociációs terével fölerősítvén a többi verset is.

A könyv négy ciklusra tagolódik. Az elsőben – *Ide tartozom* – tudatosítja a költő szülőföldjének méretetlen szeretetét, a történelmi megaláztatásokat, Legtisztabban az *Ide tartozom. Szolgáltasson igazat, Büntelenül* és a *Nekünk kell pártolni* gondolatvezetésében sikerül mindez. Lélektanilag is felkészítik az olvasót a második fejezet darabjaira. Itt – az *Ami volt* részben – a kívülrekedt ember meditatálása, a

költői visszaemlékezés adja a hangsúlyt. Aggódással szól gyermekkorának hűséges tájairól, az aprófalvak megfellebbezhetetlen ügyében. Ebben a ciklusban olvad össze a parasztsághoz-munkássághoz tartozás érzése is. Az oknyomozás folyamatának pontos érzékeltetésével. Az *Egyre távolibb* című ciklus verscibben a város, a nagyváros életét találjuk. Gyárudvarokat sepregető sorstársakkal, poros munkapadokkal, elodázott álmokkal. Bizonyos szempontból ez a ciklus az elsőnek is folytatása, mert visszatérő motívumként van jelen a történelem. Számon kéri a múltat, a jövőt. A megalkuvások önérdékeit följelentve, a vállalt feladatok leltározásával. Az életformát, a sorsot összegzi minden versében; valamiféle prehisztórikus hangvétellel, amit valamennyi verskötetéről elmondhatunk. Most megjelent könyvének utolsó negyedikében etikus keménységgel legyint a világra. Hűséges dac, beletörődés, önkritikus megszólalások váltakoznak az *Eltűnök a szélekről* lapjain: „Kimegyek / a külvárosokba értem. / Ma sem vagyok messzebb, / mint ahová egykor elértem" (*Kimegyek*): „Sorsomnak vagyok / szép szál legénye. / végem elől / irány / a végtelenségbe!" (*Irány*); „Gondból a vagyonom. / Bajból a fészkezem. / Fiatalságtól vagyok még / lobbogós. / Aggodalmaim, / ne féltsetek!" (*Ne féltsetek*.) A személyes nagyfokú harmóniaigénnyel, szintézistörekvéssel olvad be a kényszerű és vállalt közösség világába. Mindennek megvannak a líraszerkezeti és stíláriis összefüggései is.

Pusztító megpróbáltatásainkról szóló igéi, népies szókapcsolatai az állandó önvizsgálat szükségyszerűségét hirdetik. A többes szám első személyben való megszólalásokat használja leggyakrabban, ezzel is a sorsközösséget hirdelve. Tárgyias-leíró alkotómódszere ad lehetőséget a

belső versritmusok eszköztárának megmutatására, valamint díszletlenitettén-egyszerű ábrázolására. Elsősorban gondolati kifejezésre törekszik, ami sok esetben nélkülözi a versben a képet is. A láttató erő a pontos költői megfigyelésben, a szigorú nyelvi megfogalmazásban van. Jelzős szerkezetei igen pontosan érzékeltetik, hogy valóságközelben születnek Serfőző Simon költeménye: „leszakadt lombú”, „elhamvadó táj”, „engedelmességre nevelt nép”, „csödlöngölt kertvég”, „kapirgáló kazlak”, „alácstornázott ország”, „múltból hozzánk öntögetett szemét”, „szelektől hangos ország-szélek”, „gágogó nappalok”, „fészkerlakó szerszámok”. Realista szabadverseiben a költő nagy szeretettel alkalmazza – saját stílusához kimunkált – megszemélyesítéseit: „túl a károgó fákon”, „Lázadásaink az ajtóba se / mertek kiállni, / Dűheink éjszakánként / elbújva viszorogtak”; „halkan kapirgáló kazlak”; „a gágogó nappaloktól zajos / pocsolya-strandok”, „A vályút meg odavezetni néha / itatni a kúthoz”; „tollükombinés madarak”.

Sajátos jelenség Serfőzőnél az is, hogy sok esetben cselekvő tárgyak hordozzák a versmondat lényegét, az ember hiányzik: „Ásók, kapák hiába akarták sokszor”, „vackáról fölriadt kapa / szaladt a kazaltól”, „A taliga szégyellne / végig menni az úton”, „Rossz löccsel, / járommal aludt éjszaka. / Az özvegy ekéhez kijárt beszélgetni”; „Hajnatra fölfázik / alulról a ház”; „Segítségül nem ugrottak ki / mélyedésükből a gödrök. / Kövek se dőbálóztak”. A *Ma és mindennap* című kötetben még gyakoribbak ezek a formai eszközök. A népmesék, olykor-olykor misztikus érzések adnak rezignált indítást verseinek. Ebben a – tragédiába forduló – hangvételben megmutatkozik a magára figyelő, befelé is érzékeny ember. Ha úgy

tetszik – Serfőző Simon versei bölcséleti drámák. Lírai-emocionális ütköztetések. Ha ilyen szemmel vizsgáljuk eddigi költői pályafutását, a *Ma és mindennap* című kötetét és a *Büntelenült* kell kiemelnünk.

Írt egy prózakötetet is: *Amíg élünk* (1978). Ha megpróbáljuk elhelyezni az életműben, nincs nehéz dolgunk. Jól megfigyelhető a szociografikus kölcsönhatás, az állapotrajz hasonlósága. Itt is a múlt, a szülőföld-szülőhaza konfliktusait keresi, mint verseiben. Azt is mondhatnánk, lírai riportok ezek. Szelíd szemlélődéssel, tisztelettel megírt oknyomozások. Serfőző Simon –, hasonlóan költeményeihez – ezekben az írásokban is keresi-kutatja azt a mozgató erőt, amely a faluntanyán élő embereket a földhöz, a szűkebb tájhoz köti. Valamennyi riportjában van valami közös, ami – a kötet egészét elolvasva – azt a jelszót mondja ki: *amíg élünk*. Lírai tömörítés ez, amelyben megfogalmazódik az „amíg élünk, dolgozunk”. És ami szintén ott bújkál a sorok között, hogy *azon a tájon, ahol megszülettek és eddig is éltek*. A Zagyván innen és túl. „*Idevalósi írásaiban minden barázdá, idevalósiak a zakatoló vasútpartok, a kutyákat gyalogoltató faluszélek. S idevalósiak a szavak is, amelyeknek a legtöbbször azoktól kaptam, akiknek az életét kívánom megmutatni*” – írja könyvének fűlszövegében. Serfőző Simon emberi-művészi szerénységét igazolja, hogy hiába szülőfalujáról, Zagyvarékasról szól riportjaiban, önmaga életével-sorsával kapcsolatosan sohasem hivalkodó. Inkább elhallgat olyan vonatkozásokat, amelyek ebbe az irányba vinnék az írások gondolatát. Könnyed stílusban, olvasmányos fordulatokkal tárja az olvasó elé mondandóját. A bejárók és ingázók életét, a tiltott pálinkafőzést, a bürokratikus túlkapasokat. Találunk riportot a

tsz-agítálásról, a magángazdálkodók kihalt világáról, az idénymunkásokról, járványról. A falusi demokrácia helyzetét, a hagyományokat, szokásokat is fölillantja. A könyv legérdekesebb darabjai: *Ottbontalan munkások*, *Pálinkafőzés*, *Zárlat*, *Bűcsű a gémeskúttól*, *Élhetnének nyugodtabban*. Az utolsóként említett riportban ugyan *Zakarék* minden napjairól, az állatok etetéséről, técsztörténetekről ír Serfőző Simon, mégis érzékletes líraisággal mondja ki az emberi érték bővületét. A vágyak fölvilágosításait, teljességigényét. Mindez kiérezhető *Ocskai Ferenc* szavaiból is, aki általános érvényre fogalmazza meg a magafajta ember szabadságértelmezését: „Most már élhetnének nyugodtabban is, de nem! Eszünkbe sem jut! Például olyan vagyok én is, ugye, mint a jó kutya, amelyik, ha véletlenül elszabadul, szalad egy-kettőt, de siet vissza, annyira megszokta a láncot”.

Riportjaiban, szociográfiai írásaiban feltérképezi a valóságot. Azt az emberi-tárgyi színhelyt, ahol Serfőző Simon számára mindig kinalja magát a konfliktus. Az ellentétek felismerése, a problémaérzékeny felismerés. Ezért érzi sokszor az olvasó, hogy verseiben is drámát ír. Az egymással felelő ellentmondásokat ugyan oldja írásaiban a sztercotípiá, mégis lényeges üzeneteket tud közvetíteni. Ebben a sajátos nyelv is segít. Az átfedések, a kölcsönhatások, viszonyrendszerek nagyon jól megfigyelhetők. Olyannyira, hogy sok esetben rendező elvként is használja őket. Az egyes kötetek összcsoportosításánál is, de az alkotás pillanatában még inkább. Róla elmondhatjuk, hogy nem enged a – mai értelemben vett – modern verseles törekvéseinek. Őt szigorú – önmaga által felállított – törvények vezérlik. Ez jelenti nála a sajátost. Összetéveszthetetlenül egyéni hangra

talált, amiben fontos szerepet játszik a falu-tanya kizárólagos életmennyforrása. Egy fejlődésvonal mentén vizsgálja az ország nagykorúvá válását. Egyrészt az életforma változását követi nyomon, másrészt az emberi lélek folyamatának leglényegesebb mozzanatait taglalja. Mindezt egymásba vetítve. Költői személyiségképének fölmutatásakor nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy Serfőző Simon nem tartozik a felfedezők közé. Ő nem akar új tartományokat hódítani. Megelégszik azzal, ami van: azt gondosan megszemléli, leltárt készít róla, újrafogalmazza. Amivel nem ért egyet, azt többes szám első személyben kimondja. Mesterségbeli tájékozódásával hozható szoros kapcsolatba a prehistorikus szín és a népdalok, ráolvasások jelenléte. Költővé érlelődésének legősibb állapotára is utal mindez. A Zagyva menti tanyákról olyan emlékeket hozott magával, amelyek költészetét kitágítják – visszafelé a múltba. Verseinek idő- és térdimenziója egyre tágabb lesz. Ezt segítik a litániaszerű építkezések is. Érzelmigondolati csúcsait a legtöbb esetben költeményei végére teszi. A tárgyi bőséget hordozó versek az utolsó sorokban összegeződnek, mutatnak magasabb minőséget. A grammatikai párhuzamok, kifejezésbeli, képi életteliességek is a befejezés fölivelését segítik. Ezen a ponton mutatkozik meg a költői azonosulás is legerőteljesebben – a falusi-tanyasi szegényekkel és a városi munkásokkal. A összetartozás érzésének igen szép példáját mutatja az *Édestestvéreim* című vers. Jelképként is felfogható összecsuklás a fölemelkedésre. Kifejezéseinek közvetlensége, a versmondatok egyensúlyának keresése is ezt az egymás mellé rendelést hordozzák. Ha figyelmesen végigolvassuk, kicseng belőle a megfélemlített ember önbátorítása, a

származástudat hűséges vállalása, a közösségi igény. Élménykincse úgy tükröződik vissza a versből, hogy epikai fegyelmet, moralizáló kiváltságot kapnak. Elkötelezettségét, tehetségét állítja szembe az aránytalanságokkal, a társadalom torzulásaival. Az *Egykék országa* című versében –, amely a *Ma és mindennapban* jelent meg – a múlt és jelen helyzetet állítja szembe. „A küszöbpartokra szültek az asszonyok / házörző kölyköket. / A fájos lábú bölcsőhöz kicsi pesztrákat / a jövőnyári csöpptestvérhez”. Most így szól a vers végén: „Hát / fáradt a szerelem, / és nem ad jelet. / Nem akar gyereket! / Csak az újszülött madarak oáznak, / rugdalóznak gügyögve”. *Ratkó József Halott balladain* című versét juttatják eszünkbe ezek a sorok. Több versében szól az osztálykötöttségből származó hátrányról. Emlékezetes a *Ha igaz gondolatsora*: „viselik itt munkások, / parasztok törődött életüket. / Gond burjánzik, nem legelnie / a tehén se ezt a füvet. / . . . Lesz itt kihelyezett igazság, / szolgálat értük –, ha igaz. / Integtem erre felé az időt. / A jövő nem vigasz”. A félszerorult emberek életéért, a szegények örömeért szól számtalan versében. Mindez *Váci Mihály* költészetére készített asszociálni.

Alapvető személyiségélménye a képhiányokban fogalmazódik meg. Az önmentő prózaiságban, amely nagyon is fegyelmezett: „Elszeretjük feleségünket”, „szétnyerített fedélű istálló”, „A libamadaras hosszú kanálistarton”, „A kéményekből kieresztem / a ház mögé a füstöt”, „Lázadásaink az ajtóba se mertek kiállni”. Gondolati kereteket orientálnak Serfőzőnél ezek a kifejezések. Minden esetben a lét fenyegetettségétől indul el. Az arányos egyensúly megteremtésén át jut el az általánosításig. Versvilága – tapasztalhattuk – nem idilli.

A szorongás kényszerítő parancsa, az önmagával szembeszegülő dac és az újra összegző költői alapállás viszi tovább költeményeit. A részletek az elemi tárgyszerűség logikájának megfelelően rakódnak össze. Szemlélődő, realista összevetését adja a valóságnak. Gyakran portréversekben.

Jogos a kérdés – ugyanakkor a Serfőző-versek megközelítésének lehetőségét is jelzik –, mi az esztétikai értéke „hűségének”, amely a „jószágetető havas hajnalok”-ért, „egybekényszerült földek”-ért ölt formát? Pontos választ aligha tudnánk adni. Mindenesetre: ki kell emelni a hangzásbeli hitelt, a szavak mögött rejlő törvényszerűséget, a lázadássá csillanó értelmes cselekvés hitét. Nagyon rokonszenves, ahogy elkerül mindenféle feltűnést: egyszerűsítései fölemelik a verset. Szuverén költői kifejezőmódjával felelősen tud szólni. Metaforái –, amelyek minden esetben cselekvést hordoznak – sorra villantják fel az élet kérdéskomplexumát. Példaképe, a dolgozó ember, jelen van minden sorában. Nála a szülőföld és haza – egy. Ezért nem érzi magát vidéki költőnek. Ő magyar költő, aki megszenvedett hűséggel szól a teljes emberi létért: „Vajon ügyünk, / a jövő / még hányszor odázható el?”

Serfőző Simon nagyon sokat bír a versek asszociációs terére is; a versmondatok holdudvarai egybeérnek. Felkészítik az olvasót a meditatálásra, ugyanakkor. gyönyörködtenek is. A visszatérő motívumok – föld, tanya, szegénység, nép, gally, árokpart, szél, porta, por, vasvilla, ól, kazlak, ludak, dülök, csutkakúpok stb. – hangulati azonosságot hoznak létre pusztá jelentésükkel. A már korábban említett prehistorikus hangvétel is egyik érdekes jellemzője Serfőző verseinek. Dacoságában, önkritikus megszólalásai-

ban is etikus tud maradni, népies szókapcsolataival erős kötődést jelez. A közös sors vállalásának legszembetűnőbb kifejezője a többes szám első személy, amit gyakran használ. Tárgyias leírásai lehetőséget biztosítanak a belső és külső versritmusok összhangjának megteremtésére. Jelzős szerkezetei sajátosan realistikák: „esődöngölt kertvég”, „múltból hozzánk öntögetett szemét”. Az elhallgatott hasonlat-megszemélyesítés is izgalmas kelléke verseinek. Azonosító hasonlataiban, rezignált cselekvő tárgyaiban is gyönyörködhetünk. Szociografikus kölcsönhatásai –, amelyek verseiben és prózai munkáiban egyaránt jelen vannak – értetődő természetességgel szólnak a morális értékrend hiányosságairól. Litániaszerű építkezései, grammatikai párhuzamai, élménykincsének összegező-epikai viszatükröződése is szerencsés. A múlt meghatározó ereje behálózza, eggyé ötvözi minden írását. Ódai szárnyalásaiban gyakran megjelenik egyfajta hetykeség, dacos közvetlenség. Hangulataiban, ellenpólusokra épített érzelmi íveléseiben mindig az azonosulás tényét nyilvánítja ki. A leírások részletképeit az azonosítás kényszerűsége fogja össze. Nem túlzás, ha azt mondjuk, Serfőző Simon mindig megtalálja költészete megkülönböztető jegyeit. Ráérzései segítenek legtöbbször. Megfigyelhető nála az is, hogy sokszor kép helyett a nyelvi elemek energiáját szabaddítja fel. Meglátja a szavakban rejlő helyzeti energiát. Nyelvének hajlékony változatossága, a bensőséges nátosz segít a otthonkeresés-otthonteremtés szükségszerűségének felismerésében.

Tárgyak és helyszínek azonosságát ragadja meg a nosztalgikus állapotok visszatükrözésére. Számtalan megfogalmazásából kiderül, hogy a tanya-falu-munkásnegyed eleven részének tekinti önmagát. Világképében fontos helye van származásának: „Azok közül jövök, / akik a nagy dologidők dombjain / pacsirtákkal rebbennek föl a porból”. Hasonlóan az *Én jövök* soraihoz – szeretettel vall gyermekkoráról a *Holddal világítottunk, Bezárkózik az ajtó, Itthon legyenek, Édestestvéreim, Ottbonunk: e táj, Hegyekre kiállva* című versekben; és az *Amíg élünk* minden egyes riportjában. Felnőttként, költőként sem tud elszakadni. Ezért nem hiányzik neki Pest, ahol mások gyors babért remélve tömörülnek. Vállalja a vidékiséget – ha van ilyen egyáltalán.

Öt könyvének tükrében nézve: elmondhatjuk róla, sikeres költő-író. Verseit, prózáit szeretik. Drámáját színházban játsszák. Beszélnek róla. Írótársai egyre nagyobb tisztelettel fordulnak felé. Nem túlzás, ha azt állítjuk, a fiatal magyar irodalomnak egyik tehetséges, várományos egyénisége Serfőző Simon. Közéletisége, esztétikai élményt jelentő lírai fegyelme szinte ritka kivétel manapság. Letisztultan él benne a plebejus elkötelezettség, a munkásokkal-parasztokkal való azonosulás: „Itt a mindennapok távoli / alvégeit is ismerem, / a biaiok, háborúk járta égtájakat, / ahol itthon vagyok / e népe megszenvedett múltjával / minden nemzettel / egy-rangú országban” (*Ide tartozom*). A javító szándék, az átfarmálódás szükségessége és parancsa vezérli. Szolgál. Öröklött készenlétben.

MADÁR JÁNOS